

Met schriftelijke toestemming van:

Machteld De Schrijver
VZW Culturama ASBL

Een voorouder van Ludwig Van Beethoven als heks verbrand

Aan het einde van de 15e eeuw woonde er al een Jan Van Bettehoven (ca. 1485-1571) in Kampenhout, nabij Mechelen. Deze ‘Jan van Beethoven’ is de oudst gekende voorvader van Ludwig Van Beethoven. Zijn zoon, Mark van Beethoven, gehuwd met Anna Smets, steunde reeds in 1571 de armen van Kampenhout.

De allereerste Van Beethoven wiens aanwezigheid we in Boortmeerbeek kunnen bewijzen is Hendrik, geboren te Kampenhout omstreeks 1572 als zoon van Aert Van Beethoven en van de nadien jammerlijk op de brandstapel gestorven Josijne Van Vlasselaer³

Derde generatie:

Aert of Arnold Van Beethoven was 6 jaar in 1595 en werd dus rond 1535 geboren. Rond 1567 ontmoette hij Josyne of Josiana Franciska Van Vlasselaer (of Van Vlesselaer). Zij woonden op het grondgebied van Kampenhout. Ze hadden vier kinderen, drie zonen en een dochter. Voor de mannen was er geen plaats op het ouderlijk bedrijf; ze weken uit en werden zo de stichters van de Beethovenstammen in de omliggende dorpen

Paul Behets vond in 1982 (Vlaamse Stam, jg. 18, p. 421) de ouders van Josyne terug: Jan Vleskens (= van Vlasselaer) en Margareta Bloems. Zij waren rond 1535 gehuwd en bezaten een stuk land in Bertem. In 1575 was Jan overleden. Maria overleefde hem en had twee dochters; Lisbeth, die huwde met Jan Van der Veken, en Josyne, die rond 1567 gehuwd was met de 10 jaar oudere Aert Van Beethoven.

Aert en Josyne blijken een klein maar welstellend boerengezin te zijn. Ze leefden en werkten in Relst (Kampenhout), hadden een soort ‘herenboerderij’, dus enig bezit en ook vier kinderen.

Het tijdsgebeuren:

De ‘heksenwaan’ werd bevorderd door de vele herdrukken van de ‘Malleus Maleficarum’ of de ‘Heksenhamer’, voor het eerst van de persen gerold in 1486. Het waren erge tijden. Er waren oorlogen tussen verschillende naties en groepen: Spanje, Frankrijk, Engeland en de protestantse gebieden (de Noordelijke provincies met de geuzen, bepaalde Duitse vorstendommen die de kant van Luther hadden gekozen). Legertroepen vielen vaak ons land binnen, persten het volk uit met zware geldelijke opeisingen of kwamen hier logeren en plunderen. De oorlogsstrijd zorgde ook voor verwoesting van de velden en de akkers. Er waren misoogsten en ziekten. Er was overal, behalve in de gebieden die later de Republiek der Verenigde Provinciën zouden worden en stilaan een aanzet beleefden tot ‘de Gouden Eeuw’ een economische crisis.. Er

waren o.a. handelsembargo's en honger. Tot overmaat van ramp was er ook een aanzienlijke verkoeling van het klimaat en veel zware regenbuien- met een ongedierteplaag als gevolg- en een graancrisis. Er was door o.a. de oorlogen een overschot aan vrouwen. Velen waren ongehuwd maar hadden kinderen gekregen. Het grote gevaar voor de Katholieke kerk waren toen de Turken of de Ottomanen en de ketters of de protestanten (lutheranen, anabaptisten, calvinisten etc), wiens visies goed verspreid geraakten dank zij de boekdrukkunst.

Het beeld van de 'heks' verbinden velen aan de periode van de Middeleeuwen. De meeste heksenvervolgingen hebben echter plaats gehad in de Renaissance (16de eeuw) en duurden in vele gebieden tot het einde van de 17de eeuw.

Er was toen een angstsfier, waarin bijgeloof de waanvoorstellingen deed groeien. Door ruzies, vetes en afgunst werden onschuldigen als zondebokken aangewezen voor onverklaarbare gebeurtenissen en crisissen.

Onze gebieden werden in de tijd van Josyne geregeerd door koning Filips II, die de politiek van de Habsburgers en van zijn vader, keizer Karel , had verder gezet. Zoals zijn vader werd hij geleid door zijn vurig katholiek geloof en was hij overtuigd dat zijn koningschap ook van goddelijke oorsprong was. Daarom waren er in zijn regeerperiode twee hoofddoelstellingen: het verdedigen van de katholieke kerk en rechtvaardig handelen. Hij zag zichzelf als de leider van de contrareformatie, een beweging binnen de Rooms-katholieke Kerk als reactie op het groeiende protestantisme in Europa, gestart na het Concilie van Trente. Volgens Filips' eerste ordonnantie of decreet uit 1570 moest de toelating voor de marteling om bekentenissen af te dwingen aangevraagd worden bij een hogere rechtbank met beroepsjuristen. Een bekentenis onder marteling verkregen, kon daags erna herroepen worden. Vervolgens kon alleen de hogere rechtbank een hernieuwde marteling toestaan, als er een nieuw bewijs kwam. In juli 1592 vaardigde Filips II echter een nieuw en strenger decreet uit, waarin die beperkingen niet meer voorkwamen en waardoor de beschuldigten minder rechten hadden. Er werd aangemaand om nog meer de sterk toegenomen hekserij te beteugelen en harder aan te pakken. Er was ook een opsomming gemaakt van de verschillende soorten hekserij: van echte betoveringen tot waarzeggerij en zelfs hekserij onder het mom van astrologie of wiskunde. Dit leidde tot massahysterie. De ordonnantiën van Filips II werden met harde hand toegepast en hebben geleid tot een toename van heksenvervolging, hoofdzakelijk in de Zuidelijke Nederlanden. Over het aantal slachtoffers van de Europese heksenwaan en -vervolging lopen de schattingen vandaag uiteen: 10.000, 30.000, 100.000 doden of meer. Tachtig procent daarvan waren vrouwen. Er waren 2 groepen: oude, arme, alleenstaande en machteloze vrouwen (vaak weduwen), die soms een 'raar gedrag' hadden en vrouwen die opvielen, door hun kruidenkennis en 'natuurgenezers' waren. Of vroedvrouwen die hielpen bij de zwangerschap en koppelaarsters.

De toenmalige meier van Kampenhout, Jan Baptist van Spoelberch, heeft een ongemeen grote ijver aan de dag gelegd om bevestigd en bewezen te krijgen dat Beethovens betovergrootmoeder een heks was en een pact met de duivel had gesloten. Misschien werd hij gedreven door angst of mogelijk ook door afgunst of winstbejag.

Josyne of Josiana Van Vlasselaar was een bijzondere vrouw. Ze was geëmancipeerd, zelfbewust en idealistisch. Ze beschikte ook over een frisse en onafhankelijke geest, wat haar in een tijd waarin geloof, goedgegloovigheid en bijgeloof dicht tegen elkaar aanleunden, niet in dank werd afgenomen. Ze had naast haar wettelijke echtgenoot Arnoldus Van Beethoven met wie ze vier kinderen had ook een minnaar en twee buitenechtelijke dochters. Haar gedrag leidde tot kwaadsprekerij. Dorpelingen beschuldigden haar ervan dat viermaal, op het moment dat zij juist

langskwam, een paard plotseling was gestorven. Later volgden nog andere verhalen: bij het voorbij wandelen van een stoeterij had een paard spontaan bloed geplast en was het aan een koliek gestorven. Een boer wist ook te vertellen dat de melk van één zijner koeien zuur uit de uier was gekomen toen Josyne voorbijkwam.

Op 5 augustus 1595 vond de meier dat het geroddel over de hekserijen van Josyne voldoende grond had om haar te laten aanhouden en op te sluiten in de gevangenis van de Treurenberg (deze Brusselse locatie bestaat nog steeds, achter de Brusselse kathedraal en voor de Koningsstraat). Daar ging hij ze herhaaldelijk opzoeken in haar cel om haar de omgang met de duivel te doen bekennen. Vermits ze altijd alles bleef loochenen werd ze op 18 augustus overgebracht naar de Steenpoort voor het scherpgerecht. De beschrijving van de folteringen is niet bewaard. Ze onderging hoogstwaarschijnlijk de gewone "behandeling". "Rechtopstaand werd haar hals in een metalen band gestoken, die van binnen voorzien was scherpe pinnen en die met vier strakgespannen koorden aan de wanden van de folterkamer was vastgemaakt. Van zodra zij door vermoeidheid ineenzakte of haar hoofd liet overhellen, drongen die pinnen in haar hals en ontstonden pijnlijke wonden. Waarschijnlijk werd ook in de folterkamer een groot vuur aangestoken met het doel haar weerstandsvermogen te breken. Nu en dan werd ze op een "driepikkel" gezet die enorm veel pijn berokkende (1). "Aldus geprangd en gemarteld werd ze ondervraagd door twee commissarissen, een zekere Schock en dokter Arnold Baert. De folteringen duurden soms vierentwintig uur zonder onderbreking; het is verbazend dat Josyne het meerdere dagen heeft kunnen uithouden. Op 13 september schijnt ze in gemartelde uitputting bekentenissen te hebben uitgesproken en heeft ze ook een buurvrouw, Anna Verstande, als medeheks genoemd.

Josyne werd daarna tot de brandstapel veroordeeld. In de uiterste wanhoop en met de gruwelijke brandstapel voor ogen poogde ze nog zelf haar leven te ontnemen door scherven van een potaarden teil in te slikken. De juiste dag van september 1595 waarop de vijftigjarige Josyne in de vlammen stierf is niet gekend. De terechtstelling gebeurde- zoals dat in het verleden vaak was gebeurd met Lutheranen, vanaf 1523- te Brussel op de Grote Markt.

In de "Rekeninghe van Jans Bap. van Spoelberch als meyer van Camenhout" (1594-1618) kunnen we lezen : " Josijne van Vlasselaer als huysvrouwe Aerts van Beethoven, woonende tot Campenhout, is byden voirsch. meyer geapprehendeert wordden door de groote fame, suspitie en inditie van toeverye, de welcke den voersch. Amptman gelevert synde, is soeverre tegen de selve geprocedeert, dat zij ten leste is gecondemneert metten brande waervan by den selven meyer confiscatie van goederen der voersch. gehuysschen ten behoeff van zijn Majesteit in arreste genoemen ." (RAB.RK. 12.756)

Tachtig tot negentig procent vrouwen werden slachtoffer van dergelijke bestraffing. Een teken van een latent anti-feminisme. Pas na 1660 of vanaf het einde van de 17de eeuw zullen er geen brandstapels meer zijn, wegens de volgende factoren: de mentaliteitswijziging, de vooruitgang van de wetenschap en het voortschrijdende rationalisme.

Haar bezit – en dus de helft van wat Aert van Beethoven bezat – werd verbeurd verklaard. Aert moest ook de kosten van aanhouding, verhoor, pijniging en verbranding betalen. Meier van Spoelberch was fel in de weer om dat allemaal in ontvangst te nemen, maar Aert schreef een smeekbrief aan de Rekenkamer te Brussel.

Deze zakelijke brief in de Rekenkamer te Brussel laat iets van de hardvochtigheid van meier Spoelberch doorschijnen, maar niets van de hachelijke sfeer waarin Aert en zijn kinderen het

pijnlijke gebeuren hebben beleefd. Dank zij zijn smeekbede kon hij zijn bedrijf behouden. Door een combinatie van diplomatieke handigheid en beethoveniaanse koppigheid had hij een fiasco weten te vermijden. Hij bleef alleen achter met zijn jongste zoon. Toen die plannen maakte om te trouwen nam Aert op zijn 65ste jaar en nog het initiatief nam om een jonge vrouw in huis te halen: hij hertrouwde op 1 februari 1600 met Petronella Geerts of Pierryne Geerts. Zij schonk hem nog op 19/ 7/ 1601 een zoon, Jan, die acht jaar oud was toen Aert op 74 jaar stierf, in 1609. Jan werd de stamvader in Leefdaal.

Deze traumatische ervaring staat diep gegrift in het geheugen van de Van Beethovens, die aan deze geschiedenis een diepgeworteld scepticisme ten aanzien van de medemens hebben overgehouden. Maar daarnaast geeft ze ook veel kracht. Een Van Beethoven heeft een heilig geloof in de eigen overtuiging en idealen. Dat is men aan de stammoeder-martelares verplicht.'

Citaat uit het boek, *Jan Caeyers, Beethoven – Een biografie, De Bezige Bij, A'dam, 2009*

De familie Beethoven:

Er zijn Beethovens gesignaleerd van uit Limburg waar zij oorspronkelijk vandaan zouden komen (uit een onooglijk dorpje op de taalgrens: Bettenhoven). De Beethovens zijn uitgeweken naar Boortmeerbeek, Kampenhout, Haacht (Leibeek en Laakstraat) en Bertem. Zowel Kampenhout als Boortmeerbeek profileren zich graag als de gemeente waar de familie Van Beethoven haar oorsprong zou hebben. Hendrik van Beethoven (Kampenhout, 1572 - Boortmeerbeek, 4 juni 1652) en Catharina van Boevendeke (gestorven op 11 september 1638 te Boortmeerbeek) trouwden in Boortmeerbeek op 17 juli 1594. Daarna is er Mark (of Marcus) van Beethoven, grootouder in de vijfde graad, werd geboren te Boortmeerbeek in 1601 en trouwde er met zijn vrouw Sarah Haesaerts in 1631. Beethovens zijn ook gesignaleerd in Putte en Mechelen.

De eerste Van Beethoven is in Mechelen in 1645 gesignaleerd. Overgrootvader Michiel (zevende generatie) was bakker en handelaar in luxezaken (kant, wijn en meubelen) en de vader van de muzikale Lodewijk. Het gezin woonde op diverse plekken in Mechelen. Grootvader Louis of Lodewijk (achtste generatie) was eerst koorknaap in het Mechelse Sint-Romboutskapittel, volgde orgellessen bij Antonius Colfs en werd nadien voor een beperkte periode tenor, zangmeester en dirigent van de Leuvense Sint-Pieterskerk. Hij ging vervolgens in 1732 even werken in Luik, waar hij zanger was in de Sint-Lambertkathedraal en verhuisde in maart 1733 naar Bonn, waar hij ingeschakeld werd als muzikant en kapelmeester van de hofkapel van de keurvorst van Keulen, aartsbisschop Clemens-Augustus van Beieren. De keurvorst van Keulen was zowel aartsbisschop van Keulen als bisschop van Luik en resideerde

in Bonn. Waarschijnlijk heeft hij de kwaliteiten van Lodewijk als waardevol beschouwd en hem daarom naar Bonn laten komen. Overgrootvader Michiel is in 1741 zijn zoon gevolgd en naar Bonn verhuisd. Lodewijk heeft 40 jaar in Bonn gewoond en overleed in december 1773. Lodewijks zoon Jean of Johan Van Beethoven (negende generatie), geboren in maart 1740, werd in Bonn tot hof musicus aangesteld, gaf privé muzieklessen en kreeg na zijn huwelijk met Maria-Magdalena Keverich 7 kinderen, waaronder Ludwig, als 2de zoon geboren op 17 december 1770. De Beethovens zijn dus verder uitgeweken naar Leuven, Luik en Bonn.

Weetjes:

De Van Beethovenlaan is een rustige straat, de verbindingsweg tussen de Rood-Kloosterlaan en de Stationsstraat in Kampenhout. In de gemeente Kampenhout staat er ook een borstbeeld van Ludwig Van Beethoven. Het beeld staat in de tuin van de voormalige pastorie

In Relst (Kampenhout) is er een Aert Van Beethovenpad. In Boortmeerbeek, meer bepaald in Schiplaken, is er een verkaveling van begin 70er jaren met een Van Beethovenlaan. In het verleden werd ook de wens geuit om een pad de naam van Josyne Van Vlasselaar te geven, maar blijkbaar is dit nog steeds niet gebeurd.

Bibliografie:

Artikel Algemeen Handelsblad van 12 september 1941

Stamboom van de Beethovens, door Dominique Prévot

Stamboom van de Beethovens, door [Jean-Marie Debois \(2018-](#)

prof. Fernand Vanhemelryck, Heksenprocessen in de Nederlanden, Onderzoek naar heksenwaan en heksenvervolging in Vlaanderen van de late Middeleeuwen tot eind 17e eeuw, Davidsfonds, 1982

prof. Fernand Vanhemelryck, Het gevecht met de duivel. Heksen in Vlaanderen. De geschiedenis van de heksenvervolgingen in Vlaanderen, Davidsfonds, 1999

RoSa-factsheet , Het heksbeeld in Vlaanderen. Van brandstapel tot barricade.

Facebook Heemkundige Kring Ravensteyn (info Jan Peeters)

Info Heemkring Campenholt (Huub van der Stelt)

Tentoonstelling, lezing en publikatie van de Heemkring Ravensteyn i.s.m. het Davidsfonds en het provinciaal bestuur VI@s VI.- Brabant

Jan Caeyers, Beethoven – Een biografie, De Bezige Bij, A'dam, 2009

Diverse interviews en radioprogramma's met Jan Caeyers

Info van de gemeente Boortmeerbeek

Info van Hendrik Ceulemans

Machteld De Schrijver